

Motion

1976/77: 905

av herr Werner m. fl.

om arbetsmarknadspolitiska åtgärder till stöd för handikappade

Utslagningen från arbetsmarknaden ökar ständigt. Antalet förtidspensionerade är f. n. ca 255 000 och ökar med ungefär 2 000 varje månad. Antalet i skyddat arbete, beredskapsarbete, arkivarbete och arbetsmarknadsutbildning är 110 000.

Arbetsförmedlingarnas arbetsvårdsverksamhet ger bara obetydliga resultat och förmår inte bryta den uppåtgående trenden som utslagningen har. För att nå resultat och garantera de arbetshandikappade deras rätt till ett meningsfullt arbete, fördras åtgärder av en helt annan art och omfattning än hittills.

Detta är betydelsefulla delar av bakgrunden till att Vänsterpartiet kommunisterna i denna motion föreslår att ett nytt statligt företag bildas. Företaget skall ha som primär uppgift att ge de arbetshandikappade möjlighet till ett meningsfullt arbete. Företaget skall vara organiserat som ett huvudföretag med produktionsenheter runt om i landet. Det skall anställa såväl handikappade som icke handikappade på lika villkor, och produktionen skall vara anpassad efter de anställdas förutsättningar. Lönerna skall följa resp. fackavtal.

De anställda skall ha ett avgörande inflytande över produktionens planering liksom över anställningar, omplaceringar och avskedanden.

Vänsterpartiet kommunisterna har under en rad år väckt motioner i riksdagen om de arbetshandikappades villkor. Vårt krav har varit att staten måste vidta åtgärder för att garantera de arbetshandikappade meningsfullt arbete och därmed bryta den diskriminering som i dag finns på arbetsmarknaden genom att de som inte kan få jobb på öppna marknaden placeras på en B-arbetsmarknad eller mot sin vilja tvingas acceptera en förtidspensionering. Riksdagen har hittills avslagit Vänsterpartiet kommunisternas förslag och problemen är fortfarande lika olösta som de varit tidigare. Vi tvingas därför dra slutsatsen att varken den gamla socialdemokratiska regeringen eller den nya borgerliga i något avseende är beredda att ta konsekvenserna av de vallöften man avgett, vallöften där man försökt framställa sig själva som de verkliga förespråkarna för de handikappades intressen. Trots det kompakta motståndet från de övriga partierna, då det gäller att på ett grundläggande sätt förhålla de handikappades situation, upprepar Vänsterpartiet kommunisterna än en gång sina förslag, i förhoppning om att man i de reformistiska och borgerliga blocken skall vakna till insikt om det berättigade i de handikappades krav på rätten till ett meningsfullt arbete.

Sedan slutet på 1960-talet har utslagningen från arbetsmarknaden ökat kraftigt. Det är arbetare och tjänstemän som har fått bära kostnaderna för rationaliseringar och strukturomvandling, bl. a. genom ökad hets i arbetet och företagsnedläggelser, och hetsen har lett till större fysisk och psykisk förslitning, större olycksfallsrisker och arbetslöshet. Detta har inte betytt ökade köer på arbetsförmedlingarna, eftersom sociallagstiftningen anpassats till de nya förhållandena på arbetsmarknaden, främst genom vidgade möjligheter till förtidspensionering.

Eftersom utslagningen från arbetsmarknaden är en besvärande företeelse som hotar att allvarligt undergräva tilltron till de deklarationer om strävan efter full sysselsättning, som regeringar av olika märke älskar att avge för att öka sin popularitet, är det svårt att få fram några exakta data om utslagningens omfattning. Det ligger i regeringens intresse att försöka dölja dessa förhållanden – särskilt gäller det den nuvarande regeringen som bygger hela sin existens på tilltron till privatkapitalismen. Helt lyckas man emellertid inte dölja de verkliga förhållandena.

Utvecklingen av antalet förtidspensionärer är ett användbart mått i sammanhanget. Antalet var vid början av år 1961 145 000 och vid början av 1970 188 000. Fram till 1 januari 1973 hade antalet sedan stigit till 258 000 för att tre år senare vara uppe i 290 000. Den 1 januari 1977 torde antalet förtidspensionerade vara ca 255 000, men då är att märka att ca 50 000 av de förtidspensionerade fick ålderspension i och med att pensionsåldern sänktes den 1 juli 1976. Tendensen under det sista halvåret 1976 var ett nytillskott av ca 2 000 förtidspensionärer per månad.

Om vi ser på antalet personer i skyddat arbete, beredskapsarbete och arbetsmarknadsutbildning finner vi samma utveckling. År 1961 var antalet 15 000, år 1970 nära 70 000 och år 1976 mer än 110 000. Självfallet måste dessa siffror ytterligare spådas på med de aktuella arbetslöshetstalen.

Alla förtidspensionerade önskar inte eller kan inte ta ett arbete även om de erbjuds sådant. Men oavsett detta är det helt uppenbart att vi här rör oss med ett problem som inte kan lösas inom ramen för det privata näringslivet. På samma sätt som det fordras omfattande, planerade statliga åtgärder för att garantera de arbetslösa och undersysselsatta kvinnorna rätten till arbete, så gäller detta för dem som har slagits ut från eller aldrig kommit in på den s. k. öppna arbetsmarknaden.

Vi har i tidigare motioner i det här ämnet redovisat hur arbetsvärden aldrig uppnått sina målsättningar när det gällt att rehabilitera och placera handikappade på arbetsmarknaden. Det är bara med en liten och till antalet minskande del som man har lyckats. Övriga har gått till skyddat arbete, arkivarbete, beredskapsarbete eller förtidspensionering. Detta har då lett till att den skyddade arbetsmarknaden har svällt från år till år. Men denna utveckling är inte acceptabel, eftersom den skyddade arbetsmarknaden är och av de anställda betraktas som en andra rangens arbetsmarknad, bl. a. beroende på att meningsfullheten i den verksamhet som bedrivs där starkt

kan ifrågasättas.

När man från olika partier förklarar sig stå bakom parollen "arbete åt alla", måste detta rimligen också innebära att människor som är handikappade eller förtidspensionerade skall ha rätt att få ett meningsfullt arbete om de önskar detta. Det är då inte nog att skapa olika ersättningsformer för arbete på den öppna marknaden. I stället måste nya arbetstillfällen skapas. Den skyddade arbetsmarknaden måste förvandlas från en B-arbetsmarknad till en integrerad del av den statliga företagsverksamheten. Vänsterpartiet kommunisternas förslag går således avsevärt mycket längre än att gälla bara en omorganisation eller en förändring av huvudmannaskapet för den skyddade verksamhet som redan finns. Det handlar om en ny organisation med en helt annan inriktning, en organisation som skall trygga vars och ens rätt till ett meningsfullt arbete, oavsett handikapp.

Den nya företagsorganisation, som vi föreslår, måste således samtidigt fylla två målsättningar, dels att vara meningsfull och därmed för samhället värdefull produktion och dels att ge arbete åt människor med olika slag av handikapp. Detta ställer stora krav på mångsidigheten hos produktionen, både när det gäller produkter och produktionsprocesser. Produktionen måste planeras på ett sådant sätt, att den anpassas efter de arbetandes förmåga när det gäller snabbhet, uthållighet och funktionsbegränsningar. Man måste självfallet också använda de möjligheter som finns att tekniskt förenkla och underlätta arbetsprocessen. För att fylla vissa funktioner i de föreslagna företagen fordras sannolikt att man anställer även icke handikappad arbetskraft. Detta står emellertid inte i motsättning till intentionerna med företagen, eftersom ett av syftena är just att motverka den segregering som det innebär att ha en arbetsmarknad för handikappade och en för icke handikappade. Det står också klart att handikappade och icke handikappade måste anställas på lika villkor, och det innebär bl. a. att lönerna måste anpassas till öppna arbetsmarknaden.

Vi har redan påpekat att vårt förslag gäller en företagsorganisation under statligt huvudmannaskap, förslagsvis som en del av Statsföretag AB. Det fordras produktions- och kapitalinsatser som varken kommunerna eller landstingen kan åstadkomma, och dessutom rymms knappast en verksamhet som den som föreslas här inom den nuvarande kommunala kompetensen. Under en övergångstid bör den nuvarande skyddade verksamheten bibehållas med oförändrat huvudmannaskap. Successivt kan denna verksamhet sedan avvecklas i takt med att den statliga företagsorganisationen byggs upp.

Den här föreslagna företagsorganisationen tänker vi oss uppbyggd som ett eller flera huvudföretag, med produktionsavdelningar (filialer) i olika delar av landet. Delar av produktionen kan med fördel drivas i mindre enheter, medan det för andra delar fordras större enheter. Då företagets syfte är att ge arbete åt handikappade, kommer detta i viss mån att styra organisationens utformning, eftersom vissa typer av produktion kan komma

att kräva större enheter än normalt på grund av en långt driven uppdelning av tillverkningen i små moment. I de delar av landet som är tätbefolkade, bör detta inte vålla några större problem. Till glesbefolkade landsdelar måste man emellertid räkna med att lokalisera sådan tillverkning som antingen kan drivas i små enheter eller produceras i delfabriker, vilka utan alltför stora olägenheter och kostnader kan fraktas mellan tillverkningsställena.

Alla anställningar i företaget skall gå via arbetsförmedlingen, men de anställda skall ha ett avgörande inflytande över alla anställningar, liksom över omplaceringar och avskedanden. Det förutsätts också att de anställda ges ett avgörande inflytande över den långsiktiga planeringen och över produktionen samt eventuella driftförändringar.

En anledning till att den skyddade verksamheten i dag betraktas som en andra rangens arbetsmarknad är att man där så gott som uteslutande sysslar med marginell produktion. Det beror på att man fastlagt en princip, som innebär att den skyddade verksamheten inte skall konkurrera med redan etablerade företag. Etablerandet av ett samhällsägt företag, med den inriktning som här föreslås, innebär att denna princip måste brytas. Inte minst därför att det är av central betydelse att produktionen vid företaget är meningsfull och upplevs så, både av de anställda och av andra i samhället. Det är detta som är avgörande för hur arbetsplatserna kommer att betraktas utifrån, som likvärdiga eller som sämre än andra arbetsplatser. F. n. är skyddade verkstäder i inte obetydlig omfattning uppknuten till privata företag genom kontrakt om legotillverkning. Sådan verksamhet måste avvecklas för att inte hindra den långsiktiga planeringen.

Vi har inte i den här motionen gått in på tänkbara tillverkningsgrenar. Självfallet måste detta bli föremål för en grundlig och allsidig utredning. Vi vill emellertid redan nu betona, att staten bör markera sitt ansvar genom att det redan från början slås fast att vissa statliga beställningar skall gå till detta företag och att nuvarande olika former av statsbidrag och kommunala bidrag ersätts med uppdragsersättning, som till en del bör utgöras av förskott och till en del av statssubventioner.

Med hänvisning till det anförda föreslås

att riksdagen uttalar

1. att arbetsmarknadspolitikerna i här berörda delar bör ges en ny principiell inriktning, i syfte att bereda arbetshandikappade en meningsfull sysselsättning i produktionsföretag enligt i denna motion skisserad riktning och med löne- och anställningsvillkor i enlighet med dem som gäller för öppna marknaden, men där de anställda tillförsäkras inflytande över såväl produktionsinriktning som anställnings- och arbetsvillkor,

2. att ett statligt huvudföretag bildas jämte på lämpliga platser i skilda delar av landet lokala produktionsföretag samt att huvudmannaskapet för denna verksamhet blir statlig, förslagsvis genom AB Statsföretag.

Stockholm den 24 januari 1977

LARS WERNER (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk)

NILS BERNDTSON (vpk)

JÖRN SVENSSON (vpk)

i Malmö

KARL HALLGREN (vpk)

C.-H. HERMANSSON (vpk)

KARIN NORDLANDER (vpk)

GUSTAV LORENTZON (vpk)

i Kramfors